

De Statenbijbel van de familie Castricum

Rens Schendelaar

Lang werd verondersteld dat de luidklok in het torentje van de Huisduinerkerk het laatste voorwerp is dat uit de oude historie behouden is gebleven. De klok werd in 1537 gegoten door Goebel Sael, de eerste klokken- en geschutgieter van Amsterdam. Omdat de Huisduiners tijdens de diverse overstromingen van hun dorp telkens de klok uit de toren hebben gehaald en in veiligheid brachten is de klok behouden. Zo kon bij elke herbouw van de kerk de klok weer in de nok van de nieuwe toren opgehangen worden. Totdat ik in het voorjaar een vriendelijke E-mail kreeg van Fineke van Driel-Nieuwenhuis, vrijwilligster bij het Statenbijbelmuseum te Leerdam. Via mijn achterneef Frans Vriendjes was Fineke geattendeerd op de Helderse Historische Vereniging.

Oude Statenbijbel

De e-mail veraste mij met het bericht dat in het Statenbijbelmuseum te Leerdam een grote Statenbijbel uit 1741-1744 aanwezig is die in het bezit geweest is van het Helderse commandeursgeslacht Castricum. Hoe weten we dit? Voorin en achterin staat een handgeschreven geslachtsregister met vele familiënootities. De oudste is de geboorte van Meijndert Jansz Speijcker, geboren in het jaar “onses Heeren 1659 den 23 Februarij op een sondagh de klok 6 ure”. Het register eindigt met de aantekening dat op 15 augustus 1832 te Omoa in Nieuw-Spanje (Honduras) is overleden: “Abraham Jansz Kastricum, oud sijnde 28 jaar 7 maant”. Kortom, de Statenbijbel is niet alleen van grote historische waarde, het bevat daarbij nog ruim honderdzeventig jaar

genealogische gegevens die door de familie is bijgehouden.

In de Statenbijbel worden meerdere Helderse commandeur-families genoemd als ook een aantekening dat het schip van Claas Castricum is vergaan op 11 oktober 1777 te Statenhoek. De notitie staat vermeld bij het overlijden in december 1780 van zijn dertigjarige vrouw Barber Sijmons Walig, de moeder van zijn kinderen Jan en Susanna Castricum: “Zijnde haar man Claas Kastricum in 't jaar 1777, 11 October, zijn schip 10 mijl beoosten Statenhoek in 't westijs gebleven, zijnde daar met groote 200 man aan lant gekomen, daar weijnige van bij de wilden (Eskimo's) gekomen en teregt gekomen zijn, dog de overige tot heden geen berigten”.

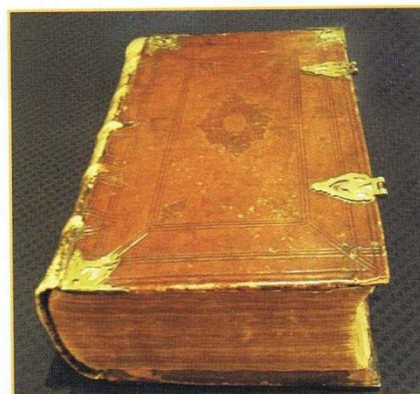
Het tragische verhaal van Claas Jansz. Castricum is al meerdere keren beschreven. Claas die met zijn schip De Wisselvalligheid op 19 april 1777 naar Arctische wateren vertrokken was, raakte in augustus van dat jaar met nog een aantal Groenlandvaarders muurvast in het ijs. Schip na schip werd door het ijs verbrijzeld en tenslotte had Claas Kastricum 286 man aan boord, afkomstig van zes verbrijzelde schepen. Op 11 oktober begaf ook De Wisselvalligheid het en stonden alle schepelingen op de schotsen. Na enkele dagen besloten 230 man de tocht over het ijs naar Groenland te wagen, ongeveer veertig man slaagden daar in. Vermoedelijk heeft Claas Jansz. Kastricum eveneens een poging gedaan om naar de vaste wal te komen, maar van hem is nooit meer iets vernomen. Zijn naam leeft wel voort, in de Helderse woonwijk de Schooten is de Klaas Casterkomstraat naar hem

vernoemd (Castricum werd ook als Casterkom respectievelijk Kasterkum geschreven).

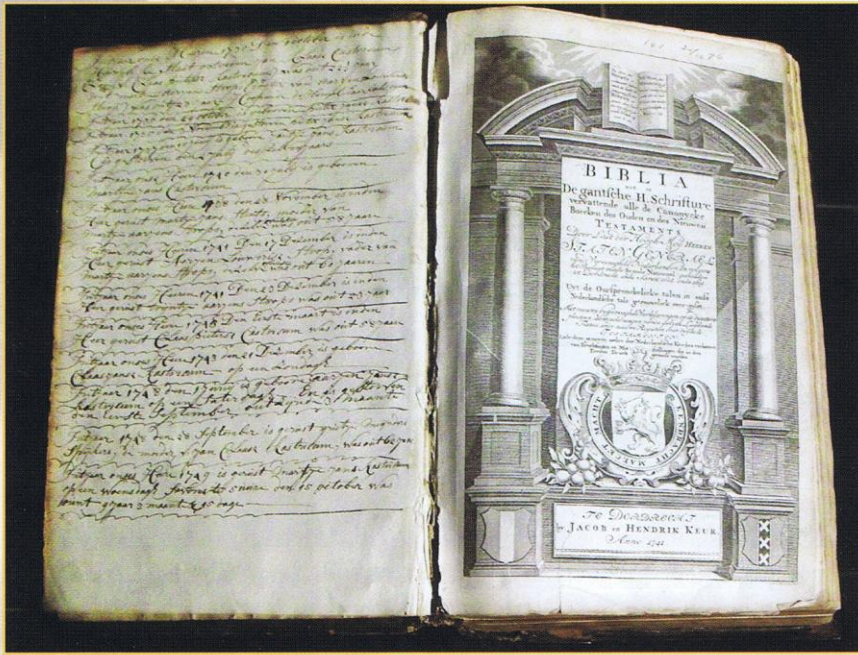
Van zijn vader commandeur Jan Klaasz. Castricum (1713-1775) en moeder Martje Aerjens Strops (1707-1775) bevinden zich de grafstenen naast elkaar op de Helderse begraafplaats. Op korte afstand bevindt zich de grafsteen van zijn vrouw Barber Walig (1750-1780). Bijzonder is dat de achterzijde van deze steen dient als grafsteen van zijn dochter Susanna Castricum (1777-1819).

Nederlandstalige Bijbelvertaling

Vanaf het begin van de Nederlandse Staat (1572) was er een intensieve bemoeienis van de overheid met de protestantse kerk. Met onder andere de Statenvertaling (of Statenbijbel) beoogde zij meer eenheid in de zeven Nederlandse gewesten te bereiken. De opdracht voor de vertaling werd door de Staten-Generaal gegeven. Van 13 november 1618 tot 30 mei 1619 kwam op last van de Staten-Generaal een Nationale Synode (is kerkelijke vergadering) te Dordrecht bijeen om kerkelijke twisten op te lossen. Daar werd besloten om een nieuwe Bijbelvertaling te

De Statenbijbel van het Helderse commandeursgeslacht Castricum.

De Statenbijbel is gedrukt door Hendrik en Jacob Keur te Dordrecht, op het linker blad staat een deel van het handgeschreven familieregister Castricum.

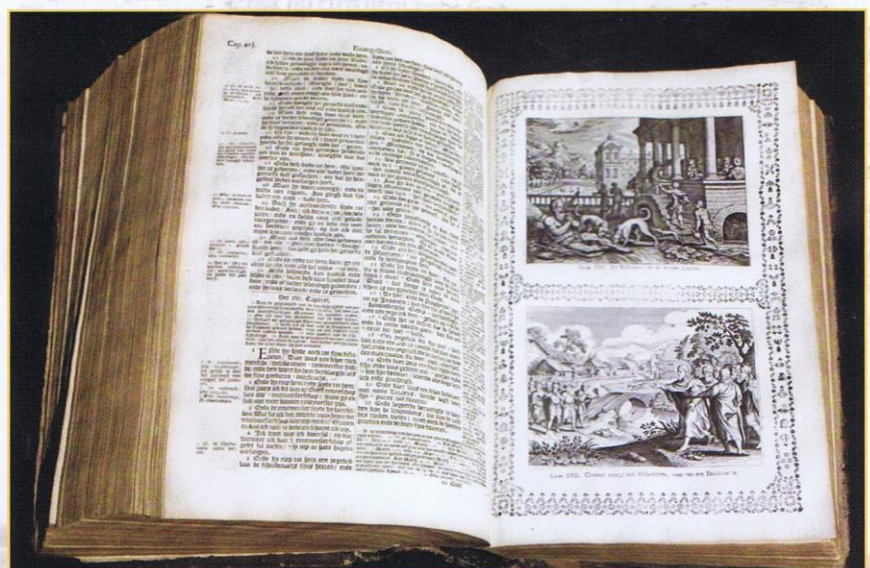
verzorgen die nauw aansloot bij de grondteksten in het Hebreeuws en het Grieks. De naam Statenvertaling verwijst naar de opdrachtgever. Tot dan toe werd er gebruikgemaakt van verschillende vertalingen, waaronder de Bijbelvertaling van Maarten Luther in het Hoogduits. Deze werd echter als een lutherse interpretatie beschouwd. Er waren al eerder Bijbels in het Nederlands verschenen, maar dat waren vertalingen van vertalingen en vaak incompleet. De synode achtte het nodig dat er een goede vertaling kwam die zo dicht mogelijk bij de brontalen lag. Voor het Oude Testament zijn dit Hebreeuws en Aramees, voor het Nieuwe Testament is dit Grieks. De Staten-Generaal ging in 1626 akkoord. In 1635 was de Statenvertaling gereed en kon het drukken beginnen. In 1637 werd het eerste exemplaar plechtig aangeboden aan de Staten-Generaal. Ieder exemplaar moest geautoriseerd worden door de Staten-Generaal. De bijbel werd uitgegeven door de weduwe en erfgenamen van Hillebrand Jacobsz. Van Wouw te Den Haag.

Uitgeverij en drukkerij van Wouw kreeg het alleenrecht van uitgave en druk voor een periode van vijftien jaar. Amsterdamse drukkers waren het niet eens met dit monopolie en beschermd door de burgemeester maakten zij nadrukken. Dit werd al spoedig nagevolgd door drukkers in andere steden. Tussen 1637 en 1657 werden in totaal ruim een half miljoen exemplaren gedrukt. Behalve op religieus terrein heeft

de Statenbijbel ook op taalkundig en politiek terrein een niet te onderschatten betekenis. De taal van de Statenbijbel vormt de grondslag voor het Standaardnederlands dat zich in de 17e eeuw heeft ontwikkeld. Daarbij was het belangrijk voor de culturele eenwording van Nederland.

Keurbijbels

De Statenbijbel van de familie Castricum is een Statenvertaling gedrukt door Hendrik en Jacob Keur te Dordrecht (de derde drukkersgeneratie Keur). Namelijk, het Oude Testament in 1741 en het Nieuwe Testament in 1744. Dordrecht was de bakermat van het later zo beroemd geworden drukkersgeslacht Keur. Grondlegger van het bedrijf was Jacob Braat met de drukkerij: "In de Werkende Hoop" aan de Lange Breestraat te Dordrecht. Zijn stiefzonen Jacob en Hendrik Keur volgden hem in het jaar 1660 op, de eerste generatie. Niet veel later werd de eerste Statenbijbel onder de naam Keur uitgegeven. Daarna zou de familie van vader op zoon meer dan honderdjaar uitsluitend bijbels en psalmboeken drukken. In de eerste perioden werkten zij nog samen met andere drukkerijen, waaronder Marcus Doornick te Amsterdam.

De Statenbijbel is voorzien van platen die gedrukt werden met koperplaten.

Maar bij de derde generatie Keur was de financiële positie inmiddels zo sterk en had het bedrijf zo'n dominante marktpositie dat zij andere drukkers niet meer nodig hadden. De Keurbijbels waren van de allerbeste kwaliteit en stonden bekend om hun accurate tekst, scherpe afdrukken en de zeer hoge kwaliteit van de illustraties die gedrukt werden met koperplaten. Het drukken was kostbaar en langdurig werk. De pagina's werden blad voor blad gedrukt en te drogen gehangen, pas daarna werd de achterkant bedrukt. Het drukken nam vaak meer dan een jaar in beslag. De drukker moest ook kapitaalkrachtig zijn en langdurig eerst alleen kunnen investeren voordat hij geld ontving want na het drukken van de bijbel moest deze naar de bijbelbinder. Deze liet dan een schrijnwerker (houtsnijder) twee eiken plankjes op maat maken. Deze houten platten (bijbelkaften) werden met hennepkoord verbonden, ingenaaid en op model gebracht waarover perkament of rundleer werd gespannen en onder warmte een fraai embleem werd ingeperst. Een kopergieter leverde messing sloten en hoekstukken waarmee de bijbel werd ingeklemd en eeuwen mee kon.

In vrijwel elke oude kerk treft men op de preekstoel of liturgietafel een oude Statenbijbel aan. Vaak zijn dit uitgaven uit de 17e en 18e eeuw die voorzien zijn van kaarten en platen. Ook nu nog is de Statenvertaling gezaghebbend in sommige protestantse kerken. In vele tientallen kerkelijke gemeenten in Nederland (vooral bevindelijk gereformeerde) wordt de Statenvertaling nog altijd gebruikt in de erediensten. De bijzondere Statenbijbel van de familie van Castricum bevindt zich in het Statenbijbelmuseum te Leerdam. Een bezoek aan het museum en aan het oude stadje aan de Linge is zeer aan te bevelen.

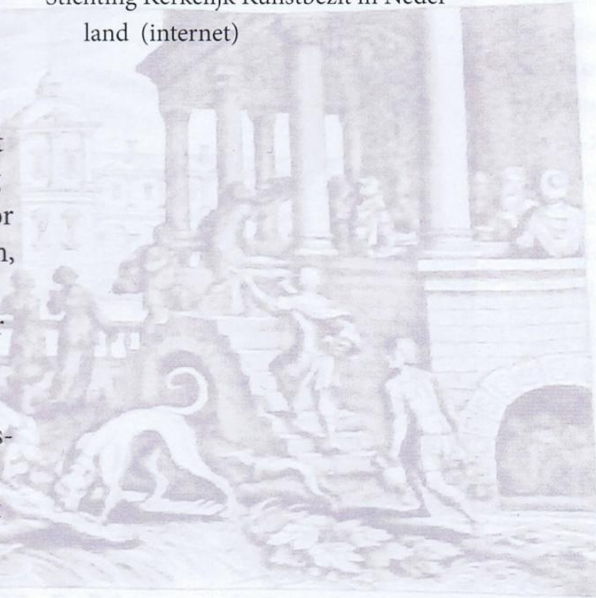
Met dank aan
Fineke van Driel-Nieuwenhuis.

Bronnen:

Statenbijbelmuseum Leerdam

www.statenbijbelmuseum.nl

Stichting Kerkelijk Kunstbezit in Nederland (internet)

Aanvulling van de website beheerder op het artikel van dhr. Rens Schendelaar.

Op het eiland Ameland bevindt zich een standbeeld van de walvisvaarder Hidde Kat. Hidde Kat heeft een dagboek bijgehouden tijdens de rampzalige reis naar Groenland waarbij vele walvisvaarders zijn vergaan. Zowel zijn eigen schip als het schip van commandeur Castricum.

In het dagboek van Kat wordt deze naam een aantal keren genoemd, in een verbasterde versie, namelijk Kosterkom.

In het Christelijk Boekenweekgeschenk 2012, *Aslander*, schrijft de auteur Rien van der Berg, een verhaal over een nakomeling van kapitein Kat.

Bij het uitkomen van dit boek heeft de auteur in ons Bijbelmuseum een persconferentie over het boek en ook over commandeur Castricum gehouden, als de man die, in tegenstelling tot Kat, niet terugkwam van deze rampreis.

Intjaar ondes 1770 Den 29 December is inde
 Keurwelyke Staat getreden, Claas Jansz Kastricum
 met Barber Simons Wally, dochter van, Simon
 Jansz Wally & Susanna Cornelis Timmers, wensde
 Ende verlooppe dat De almaghtige goet daer dal
 geuen altquen eerlicken dal begunodicht dijn, soo
 goelich als Eeuwige & oot dijn moeg Leuen
 tot mit de Stigting van daer een naeste & tot
 Loff & Heerlijck Eijs van daeren Scheppe in
 Lengde vandag amen. Heelhujaek

Intjaar 1772 Den 22 Julij is gebooren van Claas Kastricum
 op een woensdag ten 2 1/2 uuren, Doon v. Claas Kastricum & Wally

Intjaar 1774 Den 17 Augustus is geboore Simon Claas
 Kastricum op een woensdag om 11 uuren - & is gerust
 Den 9 September Inmorgens 2 agt uuren was oit 22 1/2 Jaer

Intjaar 1775 Den 6 Augustus is gerust, Martje =
 Aeyjens Strop, Inoide van Claas Jansz Kastricum
 op een woensdag was oit ontrint 69 jaare
 netto 68 jaare 7 maente & 25 daer

tot mit de Stigting van daer een naeste & tot
 Loff & Heerlijck Eijs van daeren Scheppe in
 Lengde vandag amen. Heelhujaek

Intjaar 1772 Den 22 Julij is gebooren van Claas Kastricum
 op een woensdag ten 2 1/2 uuren, Doon v. Claas Kastricum & Wally

Intjaar 1774 Den 17 Augustus is geboore Simon Claas
 Kastricum op een woensdag om 11 uuren - & is gerust
 Den 9 September Inmorgens 2 agt uuren was oit 22 1/2 Jaer

Intjaar 1775 Den 6 Augustus is gerust, Martje =
 Aeyjens Strop, Inoide van Claas Jansz Kastricum
 op een woensdag was oit ontrint 69 jaare
 netto 68 jaare 7 maente & 25 daer

Intjaar 1775 Den 9 September is gerust, van Claas
 Kastricum vader van Claas Jansz Kastricum op een
 Saturday onthijnd 62 jaare 2 maente 17 dagen

inden Jaar 1777 den 17 Augustus is geboore Susanna
 op een woensdag ten 2 1/2 uuren was oit ontrint 69 jaare
 netto 68 jaare 7 maente & 25 daer

Den 9 September
Intjaar 1775 Den 6 augustus is gerust, Martje =
Auyens ^{de zus van van Claas Castriem} Moeder van Claas Jansz Castriem
op een woensdag was out ^{netto 69 jaare} ontrent 69 jaare
opante d. 25 dag

Intjaar 1775 Den 9 September is gerust, van Claas =
Castriem vader van Claas Jansz Castriem op een
saterdag ontlijnd 62 jaare 2 maante 17 dagen

Intjaar 1777 den 17 augustus vgeboere Susanna
Claas Castriem op een sonndags nacht om half 12

Intjaar 1780 den 12 december is overleden barber J. Walig
Huyd vrouw van Claas J. Castriem moeder van Jan en Susanna
Castriem Out lijnde 30 Jaare 2 maanten lijnde haar man Claas Castriem
int Jaar 1777 Woctob. lijn selij 10 myl beoosten Staden hoek int Weyg geblijen
lijnde daar met Groot 200 man aan Luss gekomen daar weynige van lijde wild
gekomen, en te segt gekomen lijn, dog de overige tot heden geen beicht van
int Jaar 1800 - 31 augustus is in hede humelyk getuden Jan K. Castriem
Nawtye A. Walig oud. 28

in ons Heer 1738 den 28 November is inden
Heer gerust Martijne gans Spijker, moeder van
Martijne aaryens Stroops, die ^{geboren} was out 58 jaar
Intjaar onses Heeren 1741 Den 17 December is inden
Heer gerust Aeryen Louwerus Stroops, vader van
Martijne aaryens Stroops, die ^{geboren} was out 60 jaaren
Intjaar onses Heeren 1741 Den 23 December is inden
Heer gerust trijntje aaryens Stroops was out 23 jaar
Intjaar onses Heer 1743 Den Erste maart is inden
Heer gerust Claas pieters Castriem was out 58 jaar
Intjaar onses Heer 1743 den 21 December is geboore
Claas gans Castriem - op een zondag
Intjaar 1748 den 17 july is geboore aaryen gans
Castriem op een saterdag. En is gestorven
den Erste September out zijnde 3 maante
Intjaar 1748 den 28 September is gerust grietje Mijnders
Spijkers, de moeder v. van Claas Castriem, was out 62 jaar
Intjaar onses Heer 1749 is gerust Martijne gans Castriem
op een woensdag, saxonste sijnre den 15 oktober was
out 9 jaar 3 maante 15 dage.

Mijndert gans Spijker is geboore
Intjaar onses Heer 1659 den 23 february
op een zondag de klok 6 ure
van gans: is geboore int jaar onse Heer
1664 den 8 yanuarij - tussen 11 & 12 ure
Trijn gans is geboore int jaar onse Heer
1667 den 10 maart op een woensdag
Int 12 omtrent ten 13 ure
Mijndert Spijker, En Aelty Dircks
zijn gestorven Int jaar onse Heer 1683
Den 19 december
Dirck Mijnders Spijker is geboore int